

Tres estats, un programa, un territori de muntanya i una vida

Joan MASSA i SARRADO

Ja al final d'aquesta 35a Diada Andorrana en el marc de la 54a Universitat d'Estiu de Prada us he de dir que he vingut principalment a escoltar l'experiència dels actors, ministres, alcaldes, alts funcionaris, ambaixadors, que coneixen directament l'actual cooperació transfronterera i els projectes i nous instruments de cooperació en curs.

Després d'escoltar aquesta interessant polifonia sobre la relació Andorra-Pirineus, la meua veu i la meua breu intervenció va dirigida a l'interior, a Andorra dins d'Andorra, als ciutadans d'Andorra que ens escolten i ens llegiran.

El gran mestre i filòsof Emili Lledó m'ensenyà -i ho dic amb les seves pròpies paraules-: *"Decimos o pretendemos decir con palabras la coherencia entre lo que pensamos, lo que hacemos y lo que somos"*.

Primera part

Pel títol ja ho podeu deduir. La meua aportació és una reflexió a l'actual debat del lloc d'Andorra en la molt complexa Europa d'avui. El Principat es vol lligar més estretament a la UE en aquests moments de seriosos desafiaments, quan la Unió actua forçant els tractats, com la negociació del Brexit, la compra centralitzada de vacunes o, ara últimament, la creació del Next Generation EU, un fons europeu finançat amb deute comú. L'actual invasió russa d'Ucraïna és avui un repte addicional. Dic això perquè Andorra, amb la negociació, ja final, de l'acord d'associació, ho fa en un moment en què la UE té, obertament, actuacions i pràctiques federalitzants. Que no se m'interpreti malament. Sempre he sigut europeïsta i lector d'Ortega y Gasset. Fa 50 anys vaig titular ja els meus primers articles *Andorra dins d'Andorra*, *Europa dins d'Andorra* i *Andorra dins d'Europa*. Una nova lectura d'aquell famós discurs d'Ortega a Bilbao l'any 1910: *"Regeneración es inseparable de europeización [...] Regeneración es el deseo, europeización es el medio de satisfacerlo. Verdaderamente, España es el problema y Europa la solución."* Als anys 70 Andorra era el problema i Europa, la solució. Sí, avui Europa

no viu el millor moment, té moltes goteres, com deia Ullastres aquells anys, però a fora plou a bots i barrals. Fora fa més fred, deia Fernández Ordóñez, fins i tot aquest proper hivern.

Dic "Tres Estats". Sobre això, avui, ja no hi ha dubtes. Vam destinar l'energia de la meua generació a assolir aquest objectiu: el Principat d'Andorra, un estat reconegut pels dos veïns, Espanya i França. Va costar, en idees, diàlegs, consensos i temps. En fou el resultat la Constitució de 1993, meta final de la reforma de les institucions andorranes, iniciada formalment l'any 1975 entre Coprínceps i Consell General. És la Constitució com a **punt d'arribada**, l'alta creació política més gran de la meua generació, en aquell moment que Andorra s'aturà, com fan tots els pobles quan pensen sobre si mateixos, quan pensen d'on venen i decideixen on volen anar. La gran conclusió de la nostra evolució política: un poble lliure amb un govern constitucionalment limitat. Andorra també va creure que l'organització de la comunitat política, d'acord amb els principis democràtics i constitucionals, era, sens dubte, la més civilitzada i la més avançada.

D'aquest resultat en celebrarem ja el 30è aniversari el proper any.

Crec, però, que els esforços de tothom, historiadors, economistes, sociòlegs, pensadors, polítics, parròquies altes, baixes i centrals..., hem de destinar-los ara a la Constitució com a **punt de partença**. A estirar aquell paràgraf del pròleg de la Constitució que diu: *"El Poble Andorrà [...] decidit a perseverar en la promoció de valors com la llibertat, la justícia, la democràcia i el progrés social, i a mantenir i enfortir unes relacions harmòniques d'Andorra amb la resta del món, i especialment amb els països veïns, sobre la base del respecte mutu, de la convivència i de la pau [...]".*

Especialment amb els països veïns. Som petits, molt petits. No ha d'estranyar que la Constitució parli dels països veïns, d'Espanya i França, en altres apartats de la Constitució. Per això la meua afirmació dels Tres Estats. Sí, som unes valls i, també, som un Estat. El poble andorrà així ho va voler, i Espanya i França foren els primers a proclamar-ho. Ho feren en signar el Tractat Internacional Trilateral que establí el marc de les relacions d'Andorra amb els dos estats veïns sobre la base del respecte a la sobirania, independència i integritat territorial d'Andorra. Res de nou, però. Hem pujat d'escala. Fiter i Rossell, al segle XVIII, hi dedicà diverses màximes en el *Manual digest* que es poden resumir en la 36: *"Portar-se les Valls amb igualtat, tant respecte a França com a Espanya; parlar bé i assistir a una i altra corona".* Es aquella *"gran i suma dependència de les dos corones -des dos Estats, diem avui- per lo comerç,..."*

De la Constitució com a punt de sortida, com a punt de partença, tenim avui la nova manera, el nou vestit de ser presents a l'exterior. És un canvi de paradigma. Andorra històricament es va salvar tancant-se en si mateixa i no fer soroll, passar desapercibuda. La pobresa hi ajudava. Des dels anys 60 del segle XX Andorra ja veu que, per salvar-se, ara s'ha d'obrir i donar-se a conèixer, parlar amb els veïns, sobretot quan Espanya demana formalment entrar al Mercat Comú. No és cap casualitat que els últims anys de la reforma de les nostres institucions siguin simultanis amb aquestes converses, les d'Espanya per entrar a la Comunitat Econòmica Europea i les d'Andorra per iniciar el primer contacte amb Brussel·les. Constitució, com a punt de partença, d'emergència.

No vull fer una llista d'aquestes sortides a l'exterior, però sí esmentar les grans portes per on Andorra va sortir i així ha entrat en la comunitat internacional:

- El Tractat d'unió duanera, del 28 de juny de 1990, ben negociat pel cap de Govern Josep Pintat i signat per l'Òscar Ribas i els dos Veguers -òbviament anterior a la Constitució-, però *"el primer conveni internacional que implicava un alt nivell de reconeixement de la sobirania i cal contemplar-lo com una primera fita envers la normalització del tràfic comercial entre Andorra i els nostres veïns"*, com el defineix Òscar Ribas en les seves Memòries.

- El Tractat de bon veïnatge, d'amistat i de cooperació entre el Principat d'Andorra, la República Francesa i el Regne d'Espanya, d'1 i 3 de juny de 1993. Ja és significatiu que aquest curt tractat d'11 articles s'iniciï dient: *"Prenent en compte la situació geogràfica particular del Principat d'Andorra..."* D'acord, ara bé, seria interessant analitzar la polisèmia de particular aplicada a Andorra.

- L'admissió del Principat d'Andorra a les Nacions Unides, el 28 de juliol de 1993, com l'estat membre número 184 de l'organització. *"Amb aquest acte s'ha tancat tot un secular procés de formulació jurídica que es va iniciar en els Pareatges, fa més de set-cents anys [...]. Som un Estat petit [...] en realitat som una vall i la vall és una forma de vida. És casa, aigua i habitatge i, per tant, una comunitat a la mida de la persona i de la família"*, digué Òscar Ribas, Cap de Govern, en el seu discurs.

- La porta "Andorra-Unió Europea". Amb el Tractat d'unió duanera del 1990 s'inicià un procés d'acostament d'Andorra a la UE. El professor Víctor Pou ha dividit aquest procés en tres fases: 1) De caràcter duaner i comercial, desenvolupat al voltant de l'acord de 1990, que està encara en vigor. Un bon acord. 2) La cooperació, com a objectiu negociador. Així, l'Acord de cooperació de 2004, l'Acord sobre fiscalitat de l'estalvi de 2004, la Declaració comuna d'intencions i l'article sobre els microestats recollit en el Tractat de Lisboa de 2004, i l'Acord monetari del 2011, primer pas cap al mercat interior europeu. 3) El nou Acord de fiscalitat del 2016, amb intercanvi automàtic d'informació. I l'actual negociació de l'acord d'associació, iniciat el 2015 i que es pot concloure el proper 2023, juntament amb Mònaco i San Marino. Andorra tancaria així el procés d'acostament a la UE per iniciar una fase estable i duradora.

Segona part

El futur d'Andorra descansarà sobre aquest pilar de l'acord d'associació a la UE i, així, poder participar en el mercat interior europeu. Andorra es lliga, definitivament, com diu l'economista Amadeu Petitbó, a la llibertat econòmica, les llibertats civils i polítiques, la seguretat jurídica, la llibertat de la societat civil per dur a terme els seus projectes en un context internacionalitzat i dins els límits que marca la llei.

Ja fa uns anys Acemoglu i Robinson van publicar *Per què fracassen els països. Els orígens del poder, la prosperitat i la pobresa*. A l'inici del llibre hi ha un capítol revelador: *"Tan a prop i, malgrat tot, tan diferents"*. Les diferències, diuen, cal buscar-les en les institucions, en les regulacions i en els diferents graus de llibertat a l'hora de prendre decisions en els camps polític i econòmic. Hi he pensat moltes vegades en comparar Andorra, l'Alt Urgell i l'Arieja, des del anys 40 fins avui dia.

Oberts a Europa s'obren noves possibilitats. Landry Riba, Secretari d'Estat per a la UE, ja ens ha parlat del rol de l'acord d'associació d'Andorra a l'espai pirinenc i Andreu Jordi, Director d'Afers Bilaterals i Secretari de l'Organisme Andorrà de Cooperació Transfronterera, ens ha

presentat l'Àrea Funcional de Muntanya de l'Est dels Pirineus. Maria Ubach, Ministra d'Exteriors, ens ha explicat la projecció de futur que podem donar a aquesta àrea funcional en ser un nou instrument de cooperació transfronterera.

Estem parlant de l'àrea funcional de proximitat, el programa Poctefa, l'acrònim que vol dir Programa Operatiu de Cooperació Transfronterera Espanya-França-Andorra, el programa europeu de cooperació territorial creat per fomentar el desenvolupament sostenible del territori fronterer entre els tres països. L'hem d'aprofitar. Dins dels reglaments Feder i Interreg, com tots sabem, això vol dir suport financer comunitari destinat des de Brussel·les a reforçar la integració econòmica i social d'aquesta zona. Es tracta de cofinançar projectes de cooperació transfronterera dissenyats i gestionats pels actors d'aquesta àrea funcional. De les cinc àrees funcionals, Andorra forma part tècnicament de l'àrea funcional Territori de Muntanya de la Zona Est. La Comissió Europea aprovarà aquest setembre la versió final del programa Poctefa 2021-2027. He llegit la versió inicial d'aquest programa en l'objectiu de promoure el desenvolupament socioeconòmic sostenible d'aquesta zona en l'era post-covid-19. El programa es divideix en tres àmbits, clau en el territori, per afavorir la dinamització empresarial, la renovació demogràfica i l'acollida turística. Els àmbits són:

1. Pol territori de salut.
2. Pol d'especialització en esport i turisme actiu a l'aire lliure.
3. Pol de dinamització econòmica.
4. I temàtiques transversals: sobre la mobilitat i sobre la connectivitat.

No entro en el detall. Ho podeu consultar a *Interreg Poctefa. Àrea Funcional Montaña Zona Este* de la Unió Europea.

Tercera part

Estem a la fase decisiva de la negociació de l'Acord d'associació d'Andorra amb la UE. L'acord es pot tancar el segon semestre del proper any 2023 sota la presidència espanyola del Consell de la UE. Aquesta és la voluntat europea i aquesta ha de ser també la voluntat andorrana. Som a la recta final d'aquesta llarga negociació. La UE valora que els països de l'Europa Occidental que no són membres de la UE comparteixin la mateixa política davant els reptes actuals comuns. Aquesta és també la voluntat política d'Andorra. Ens queden divuit mesos. Confio i desitjo que, per fi, tanquem l'Acord. Aquella realitat històricament tan andorrana i aquell terme políticament tan andorrà que són *les especificitats* desitjo que arribi a ser, també, una realitat i un terme jurídicament europeu, en ser les excepcions andorranes justificades i proporcionades en el seu abast i durada. Això voldria dir que Andorra hauria finalment exercit aquell principi que Enrique Barón, Josep Borrell i José María Gil Robles ens aconsellaven per negociar amb la UE, a la sala del Prat del Roure, un 17 de setembre de 2015: *"A Bruselas hay que ir llorados."* Un consell útil. Si hem de plorar, millor fer-ho a casa.

D'altra banda, estem dins del programa europeu Poctefa en la seva Àrea Funcional de Muntanya de l'Est.

Andorra, com va fer amb la Constitució, especialment si l'acceptem com a gran punt de partença, ha de pensar en gran i mirar lluny i tornar a pensar sobre si mateixa. Ja està oberta al món, sobretot a la UE, i des d'aquesta relació tancar definitivament la reflexió sobre l'actual

model econòmic, aquella dita popularment “*Constitució econòmica*”, que no va ser possible mentre fèiem la Constitució política. Ara és un bon moment. Cal, com llavors, a l’interior d’Andorra, parlar i parlar, de tots amb tots, i tornar a posar, dins la societat i sobre la taula, una metodologia de presa de decisions molt més concertada entre totes les institucions, tots els actors polítics, econòmics i socials. És a dir, fer política: crear un nou marc de consens. Recordem, si hem de plorar, que és millor fer-ho a casa. D’aquesta manera podrem albirar i percebre, com ensenya el teorema de Jeff Bezos, quins són els canvis que es produiran els propers deu anys i, a la vegada, entreveure i reconèixer també quines coses no canviaran en la pròxima dècada.

Acabo. La sostenibilitat ha de ser el valor bàsic i prioritari del desenvolupament d’Andorra. No oblidem que hem sigut, som i serem un territori de muntanya i la muntanya és el territori on vivim. No ens podem limitar a ser només un espai de lleure. Vivim dins d’Andorra. Hi som ciutadans, no hi som turistes. Ha de continuar sent la pàtria i el territori dels nostres fills i nets. Al segon llibre de la *República* de Plató hi ha un text etern: “*La ciutat neix perquè es dona la circumstància que cap de nosaltres es basta a si mateix. Partint d’aquest principi, es funda la ciutat*”.

Joan Massa i Sarrado,
ex-secretari del Copríncep Episcopal i filòsof